

7 Wortels van de overlegeconomie Verzuiling

Ze bestaan nog steeds: AVRO, KRO, VPRO, VARA, NCRV. Tot op de dag van vandaag legt de omroep getuigenis af van wat ooit de verzuiling werd genoemd. De radio-omroepen die destijds ontstonden, speelden hierbij een belangrijke rol. Socialisten verenigden zich in de Vereniging van Radio Amateurs (VARA, 1925), de katholieken in de Katholieke Radio Omroep (KRO, 1926), de protestanten in de Nederlandsche Christelijke Radio Vereniging (NCRV, 1924) en de Vrijzinnig Protestantische Radio Omroep (VPRO, 1926) en het neutrale volksdeel, zeg de liberalen, in de Algemeene Vereniging Radio Omroep (AVRO, 1928).

Een typisch Nederlands verschijnsel. Katholieken, protestanten, liberalen en socialisten creëerden ieder een eigen maatschappelijk domein, dat min of meer geïsoleerd functioneerde van andere levensbeschouwelijke groepen. 'Geestesrichtingen' werden de verschillende stromingen ook wel genoemd. Hiermee gaf men aan dat deze op essentiële terreinen van het leven gemeenschappelijke overtuigingen hadden die belangentegenstellingen overstegen. De jaren tussen 1870 en 1920 worden getypeerd als de formatieve periode van de verzuiling. Sociale politiek en het stelsel van sociale zekerheid ontwikkelden zich, maatschappelijke en levensbeschouwelijke bewegingen kregen vorm en onderling bepaalden zij de verhoudingen. Institutioneel Nederland kreeg zijn beslag.

De verzuiling gaf de institutionalisering een bijzonder karakter. Vrijwel de gehele bevolking organiseerde zich op religieuze en ideologische gronden in ontelbare verenigingen. Deze beïnvloedden alle levenssferen: werk, school, vrijetijdsbesteding, media, cultuur. Propaganda was een belangrijk middel om de eigen zuil uit te breiden, of te verdedigen. Mede daarom vormden de eerder genoemde omroepen belangrijke bolwerken van de verzuiling. Maar ook de schoolstrijd over de financiële gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs was een voorbeeld van een ideologisch geladen zuilendiscussie. Na langdurige politieke en maatschappelijke strijd werd in 1917 die financiële gelijkstelling bereikt. Langzaam maar zeker begonnen politieke partijen, vakbonden, boerenbonden en werkgeversbonden de verschillende zuilen – en daarmee de landspolitiek – te domineren. De wortels van de latere overlegeconomie liggen dan ook grotendeels in de verzuiling.

Ook de werkgeverswereld was levensbeschouwelijk opgedeeld. Werkgeversorganisaties ontstonden in veel gevallen als reactie op de oprichting van vakbonden. Zodoende kwamen er naast de neutrale ook werkgeversorganisaties op levensbeschouwelijke grondslag. Deze hebben tot aan de jaren zestig van de vorige eeuw

bestaan. Daarna zette een proces van ontzuiling in. Verschillende verzuilde werkgeversorganisaties gingen fusies aan. Maar restanten van de verzuiling zijn er nog altijd. Aan vakbondszijde zien we die bijvoorbeeld terug in het CNV, het Christelijk Nationaal Vakverbond, aan werkgeverszijde in de naamgeving van de grootste ondernemersvereniging VNO-NCW (waarbij VNO staat voor Verbond van Nederlandse Ondernemingen en NCW voor Nederlands Christelijk Werkgeversverbond).

AWVN heeft geen levensbeschouwelijke grondslag; de organisatie wilde tegenwicht bieden aan de macht van de vakbonden. Dat neemt niet weg dat AWVN in de loop van haar bestaan vaak te maken kreeg met tegenstrevers ontstaan in de periode van de verzuiling. Protestant-christelijke arbeiders waren bijvoorbeeld verenigd in Patrimonium. AWVN ontmoette de katholieken in de Katholieke Fabrieksarbeidersbond Sint Willibrordus. De socialistisch georiënteerde arbeiders organiseerden zich in de Nederlandsche Vereniging van Fabrieksarbeiders (NVVFA).